

administrationen, lempelige fortolkninger og direkte obstruktion. Endelig var der den aktive modstand, der kunne siges at bygge på de russiske socialrevolutionæres tese om »handlingens propaganda«, som fandt sine sympatisører blandt unge svekomaner. Attentater og mord var de midler, der ansås for tjenlige i den underjordiske modstandskamp.

Kulminationen indtraf klokken 11 den 16. juni 1904, da Bobrikov var på vej til møde i senatsbygningen i Helsingfors; samme aften skulle han med ekspressen til St. Petersburg og feriere på sit gods. På første sal foran indgangen til senatssalen trådte en 29-årig jurist ved navn Eugen Schaumann frem og affyrede tre skud mod generalguvernøren, hvorefter attentetmanden dræbte sig selv på stedet med to skud i hjertet. »Nichevó«, beroligede den gamle, hårdføre hugaf de tililende – »Det betyder ikke noget« – skønt blodet strømmede ud, og mave og tarme var perforeret. Om natten døde Bobrikov på byens centralsygehus, hvis læger man havde større tillid til end kirurgerne på det lokale militærlazaret.

I Tsarskoje Seló kommenterede Nikolaj II i sin dagbog efter at have modtaget det første telegram om begivenheden: »Jeg fik den sørgelige nyhed, at Bobrikov var blevet skudt i senatshuset, og at han var alvorligt såret ... vi superede for første gang på altanen« (s. 268 ff.).

På den tid var Rusland i krig med Japan i Det fjerne Østen, og problemet om »Gränsmarken« Finland gled i baggrunden. Med tsarrigets nederlag i 1905 oprandt en ny tid for det finske folk.

Henrik Bertelsen

Anders Huldén: *Finlands Kungäventyr*

1918. (Söderström & C:O Förlags A/B. Lovisa, 1989). 342 s.

Den finske forfatningskamp fra maj til december 1918 var en bitter strid mellem monarkister og republikanere. På den politiske front fortsattes opgøret mellem de røde og de hvide, der var endt i maj med de sidstnævntes sejr støttet af den tyske Ostseedivision under kommando af general Rüdinger von der Goltz.

Anders Huldén har skrevet en veldokumenteret og fængslende beretning om episoden, som i dag kan forekomme usandsynlig og nærmest grotesk.

Forfatteren er født i 1924 og har en lang udenrigsministeriel karriere bag sig. I dag er han sit lands ambassadør i Reykjavik, efter at han tidligere bl.a. har været generalkonsul i Hamburg, hvilket fik betydning for denne bogs tilblivelse. I de seks år han tjente her, besøgte han hvert år bogmessen i Frankfurt, hvor han plejede at bo på hotel »Hessischer Hof«. Dettens ejer og leder var prins Wolfgang, der i 1918 var den designerede finske tronfølger, og med hvem Huldén havde mange interviews om den rolle, faderen, prins Friedrich Karl, spillede i 1918.

Den dybe splittelse mellem borgerkrigens parter afspejledes i kampen om landets fremtidige styreform, idet de røde var republikanere og de hvide med få undtagelser monarkister. Kampen var meget ulige, eftersom arbejderne ledere enten var blevet henrettet, sad fængslet, var gået under jorden eller levede i eksil. Socialdemokraterne var med en enkelt undtagelse udelukket fra landdagen. Af dens 200 medlemmer mødte den 15. maj kun 108 borgerlige og en enkelt socialdemokrat, som havde taget afstand fra den røde opstand.

Dette såkaldte rumpparlament valgte Pehr Svinhufvud til rigsforstander –

en stilling, der gav ham lige så megen magt som kong Gustav III havde opnået ved statskuppet i 1772. Rigsforstanderembedet anvendtes ved tronledighed, hvilket markerede, at Finland var på vej til at etablere et kongedømme. Svinhufvud overdrog bankdirektør Juho Paasikivi at danne regering, hvor flertallet bestod af monarkistiske gammel- og ungfinner. Bag denne regering stod kirken, officerskorpset, erhvervslivets ledere, embedsstandens top og den akademiske elite, for hvem begrebet republik næsten var synonymt med rød og revolution. I realiteten lå magten i hænderne på trojkaen: Svinhufvud og Paasikivi med den meget aktive von der Goltz, der gjorde sig stærkt gældende såvel i fuldt rampelys som bag kulisserne (s. 60 ff.).

Regeringens første opgave i spørgsmålet om statsformen var at finde et egnet kongesemne. En svensk prins på tronen i Finland var under de daværende forhold en dødfødt tanke. I det hvide Finland var bitterheden mod Sverige stærk på grund af den udeblevne militærhjælp til de hvide og striden om Ålandsøernes tilhørsforhold. I forbigarten rettedes søgelyset mod kong Christian X.s fætre prinserne Axel og Aage, som fik gode skudsmål, og Norge havde haft gode erfaringer med en dansk prins. Men det blev dog kun til korte fodnoter. I stedet samlede interessen sig om en prins fra det beundrede tyske kejserrige, som havde slået arvefjenden Rusland til jorden og derved sikret Finlands selvstændighed. Endvidere stod det hvide Finland i dyb taknemmelighedsgæld til von der Goltz og hans tropper, der i april 1918 havde nedkæmpet de røde og befriet Helsingfors til jublet af bourgeoisiet.

I blind tro på den endelige sejr var de tyske fyrstehuse i foråret 1918 i gang med at fordele titler og landområder til underforsynede slægtninge. Hohenzol-

lernfamilien i Prøjsen havde forbeholdt sig Estland, Livland, Kurland og Lothringen; Bajern og Baden skulle dele Elsass, Lithauen gik til Sachsen, Polens trone kunne kongefamilien i Württemberg få. Wittelsbacherne i München følte sig snydt, så Ludendorff stillede familien i udsigt en personalunion med Belgien! (s. 70). På dette marked med udbud og efterspørgsel meldte nu den finske regering sig med et favorabelt tilbud, der skulle knytte Finland tæt til det tilsyneladende uovervindelige kejserrige, som efter freden i Brest-Litovsk og med den fremgangsrige offensiv på vestfronten stod stærkere end nogensinde.

Den næsegruse beundring for alt tysk havde dybe rødder i Finland. Siden reformationen havde finske studenter og videnskabsmænd fået deres skoling ved tyske universiteter. De store tyske filosoffer, digtere, komponister og historikere var helt toneangivende i Finlands kulturelle liv før første verdenskrig. Også ingeniører, læger, forretningsmænd, ølbryggere og pølsemagere kom til Tyskland for at lære og praktisere, og det velbjergede borgerskab plejede deres helbred ved tyske kursteder (s. 25).

Hertug Adolf Friedrich af Mecklenburg-Schwerin, dronning Alexandrines farbroder, var den første kandidat til den finske trone. Hertugen havde som guvernør i den tyske koloni Togo i Afrika vist sig at være en dygtig administrator, der havde ry for også at være liberal og human, og han blev husket for sine gode sider. Da kolonien i 1960 fejrede sin selvstændighed, blev den da 86-årige Adolf Friedrich inviteret med som hædersgæst. Men i 1918 måtte han droppes – »Oberste Heeresleitung anser mecklenburgerens kandidatur absolut forfejlet«. General Ludendorff havde vendt tommelfingeren nedad, og det måtte finnerne tage til efterretning (s. 81).

Den næste i række var Hohenzollern-prinsen Oskar, kejser Wilhelm II.s søn nummer fem; han var Svinhufvuds spidskandidat. En søn af selveste kejseren var simpelthen det fornemst tænkelige. For at fremme sagen rejste rigsforstanderen og udenrigsministeren Otto Stenroth til slottet Wilhelmshöhe for at gøre kejseren deres opvartning. Audiensen varede ti minutter, og Svinhufvuds drøm brast som en sæbeboble, da Wilhelm II kort meddelte, at han selv havde brug for alle sine sønner, men fortsatte værten trøstende: »Prins Friedrich Karl af Hessen er min svoger – han er en udmærket mand«.

Baggrunden for det nedslående afslag var frygten for, at en fiasko i Finland kunne skade Hohenzollerndynastiets prestige, og den risiko turde man ikke løbe.

Trods skuffelsen mistede Svinhufvud hverken ved den lejlighed eller senere sin klippefaste tro på Tyskland som Finlands ædle ven og bedste værn i ufredstider. Mange år senere i vinterkrigens dystre slutfase i 1940 rejste den 78-årige eksrigsforstander til Berlin for at bede Adolf Hitler om at redde Finland. Han blev overhovedet ikke modtaget af nogensomhelst med indflydelse inden for nazihierarkiet. Desuagtet gav han udtryk for sin urokkelige tillid til Det tredje Rige i et brev til sin ven og meningsfælle Sven Hedin (s. 137).

Friedrich Karl af Hessen blev nu den tredje og mest seriøse tronprætendent, som den 9. oktober tilmed opnåede valg i den finske landdag til Finlands konge i henhold til § 38 i regeringsformen af 21. august 1772. 64 stemte for, 44 imod, deriblandt hele agrarpartiet, 10 ungfinner, 3 svenskere, 2 gammelfinner, to fra det finske folkeparti og den enlige socialdemokrat (s. 182 ff.), men efter denne kortfristede sejr for royalisterne vendte udviklingen hastigt til fordel for republikanerne.

For det første fik Friedrich Karl be-

tænkeligheder. Han var en besindig mand og var klar over, at rumpparlamentet langt fra repræsenterede det finske folk. For det andet kunne det forudses, at hvis han – en tysk prins og Wilhelm II.s svoger – modtog valget, ville det vække kritik og mistillid i de sejrende ententemagters rækker. Storbritannien ville ikke anerkende Finlands selvstændighed, og Frankrig ville trække sin anerkendelse tilbage. Finland ville blive isoleret internationalt og alene være henvist til et Tyskland, der stod foran et militært sammenbrud.

Vestmagterne frygtede, at tyskerne med en tysk konge, tyske rådgivere og von der Goltz' Ostseedivision i landet nu i krigens elvte time skulle åbne en ny front i det nordlige Rusland, hvor englænderne i sommerens løb havde landsat tropper i Arkhangelsk og Murmansk. En forenet tysk-finsk militær aktion mod de allierede kunne tillige opfylde Svinhufvuds kongstanke om erobring og indlemmelse af Østkarelen i et »Suuri Suomi« til Hvidehavet.

Friedrich Karl retirerede stiltødt, og de storladne kongeplaner fusede uheroisk ud, da Tyskland havde underskrevet våbenstilstanden, og det store forbillende selv var blevet udråbt til republik. Samtidig triumferede republikanerne, der hidtil havde været trængt i defensiven. Nu fik de det store gennembrud og fejede deres modstandere af banen. Tre kommende finske præsidenter stod forrest i de republikanske geledde: Kaarlo Ståhlberg, Lauri Relander og Kyösti Kallio (s. 264 ff.).

Svinhufvud tog konsekvensen og gik af som rigsforstander, efterfulgt af general Gustav Mannerheim, der under hele kongehalløjet havde holdt en lav profil. I al stilhed havde han plejet sine gode kontakter i London og Paris. Under hans ledelse blev Finlands udenrigspolitiske orientering vendt 180 grader.

Hovedpersonen Friedrich Karl døde i

maj 1940 efter lang tids svagheit. Fra første verdenskrig var hans krop fyldt med granatsplinter, og han gennemgik talrige smertefulde operationer uden væsentlig bedring. Det republikanske Finlands regering sendte en krans til bisættelsen. I familiens gravkapel var allerede bisat to sønner, faldet i første verdenskrig.

Hessenfamilien er godt kendt i Danmarkshistorien; hans forfædre i et par generationer var vævet sammen med det danske kongehus, og hans faster var Christian IX.s gemalinde Louise (s. 289 ff.).

Anders Huldén har ikke meget til overs for tanken om Finland som kongedømme. Med blid sarkasme lægger han afstand til de kortsynede politikere, der for alvor troede, at deres planer kunne realiseres på trods af den storpolitiske udvikling. Det er bogens hovedtema, at Finland under en tysk konge med tyske tropper i landet og med en 100 % tysk-orienteret regering ville have været en katastrofe for landet. Verdenskrigens sejrherre ville have behandlet Finland som fjendeland med fare for at blive krigsskueplads og en ydmygende diktatfred som afslutning på eventyret.

I hele sin senere politiske karriere har Paasikivi gentagne gange ransaget sig selv og sin stilling til begivenhederne i 1918. Han har erkendt, at han begik sit livs eneste politiske fejltagelse, også sent som få uger før sin død i november 1956 gjorde den 86-årige højt ansete og kloge statsmand sine sidste optegnelser i det chartequé, der bar påskriften »1918«.

Henrik Bertelsen

Bo Grandien: *RönndrUVans glöd. Nygöticitistiskt i tanke, konst och miljö under 1800-talet*. (Nordiska museet, 1987). 394 s., 152 ill.

Med »RönndrUVans glöd« har Grandien

skrevet det sidste bind i en række, der kan læses som en trilogi over bærende temaer i svensk arkitekturhistorie i 1800-tallet. Hvor de to tidligere afhandlinger, »Drömmen om medeltiden« (1974) og »Drömmen om renässancen« (1979) byggedes op om arkitekterne C. G. Brunius og Wilhelm Scholanders samlede livsværker, er det i denne ligeså omfattende bog, en hel strømning, nygöticismen, der kredses ind.

Indledningsvis behandler Grandien den göticitistiske bevægelses forskydning fra politik til kultur under skandinavismen, og i et tilbageblik føres linier over bl.a. Götiska forbundet og Klopstock og Abildgaard helt ned til 1600-tallets svenske göticitisme. Først herefter – og af omfang er det næsten en bog henne i værket – fokuserer forfatteren ind på hovedemnet med sin sædvanlige grundighed og perspektivklarhed. Nygöticismens komponenter analyseres med bl.a. det oldnordiske dannelsesideal, og dens udformning i svensk billedkunst, arkitektur (dragestilen) og kunstindustri efterspores med særlig opmærksomhed over for fænomenet som nordistisk manifestation på tidens store internationale udstillinger. Sidste halvdel af bogen er undersøgelsens tyngdepunkt: her analyseres en halv snes svenske trævillae fra 1870'erne, og deres oldnordiske stil ses ikke alene som nordiske udløbere af schweizerarkitekturen, men der kastes også lys over dem ud fra den antiurbane kulturkritiks restaurative drøm om »Det patriarkalske hus«. Forskelligartede danske relationer til det svenske stof berøres gennem fremstillingen, men selvsagt kan den ikke erstatte en samlet, tilsvarende dansk behandling, men Grandiens store indsats med de tre bøger, ikke mindst den aktuelle, burde i dansk sammenhæng virke ansporende.

Lars Dybdahl